

5. Психология : словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.

6. Шукатка О. В. Аксиологічний підхід до формування культури здоров'я збереження майбутніх економістів / Оксана Василівна Шукатка. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2012. – С. 206–209.

Кондратова І.Д.

аспірантка Академії адвокатури України

ЕТИКА СПІЛКУВАННЯ СУДДІ ТА АДВОКАТА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ

Як зазначається у Висновку Консультативної ради європейських суддів (КРЕС) № 16 (2013) про відносини між суддями та адвокатами від 15 листопада 2013 р., судді та адвокати відіграють різні ролі в судовому процесі, проте внесок представників обох професій є необхідним для досягнення справедливого та ефективного рішення в усіх судових процесах – відповідно до закону [1].

Реалізуючи у судовому процесі кожен свою функцію, і судді, і адвокати тим не менш об'єднані єдиними ціннісними орієнтирами, що сприяють утвердженню ідеї справедливого суду в суспільстві. Саме ці орієнтири визначають етичну основу їх взаємодії, поведінки та спілкування в процесі здійснення правосуддя. У згаданому вище Висновку КРЕС наголошує, що відносини між цими двома професіями мають базуватися на етичних принципах, які закріплені у професійних кодексах цих спільнот. «Однак декілька етичних принципів є спільними і для суддів, і для адвокатів, наприклад, дотримання закону, професійна таємниця, честь і гідність, повага до сторін, професіоналізм, справедливість і взаємоповага» [1].

Норми професійних кодексів, які прийнято вважати міжнародними стандартами, та які спрямовують поведінку суддів і адвокатів, закріплюють базові етичні постулати їх взаємовідносин. Так, Бангалорські принципи поведінки суддів передбачають, що «у своїх особистих стосунках з адвокатами, що мають постійну практику в суді, де розглядає справи даний суддя, суддя уникає ситуацій, що могли б викликати обґрунтовану підозру чи створити видимість наявності у судді певних схильностей чи упередженого ставлення» (п.4.3.); «суддя підтримує порядок та дотримується етикету в процесі всіх судових розглядів та поводить себе терпляче, гідно та ввічливо по відношенню до сторін судового засідання, присяжних, свідків, адвокатів та інших осіб, з якими суддя спілкується в своїй офіційній якості.» (п.6.6.)

[2]. Водночас, Кодекс поведінки європейських адвокатів містить окремий розділ, який присвячений питанням взаємовідносин адвоката з судом. Зокрема, зазначається, що адвокат повинен захищати інтереси клієнта чесно і безстрашно, не надаючи значення власним інтересам або будь-яким наслідкам для нього або будь-якої іншої особи, зберігаючи належну повагу і ввічливість до суду (п.4.3.) [3].

Наведені положення інтерпретовані у нормах Кодексу суддівської етики, затвердженого XI черговим з'їздом суддів України 22 лютого 2013 р., та Правилах адвокатської етики, затверджених Установчим З'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 р., в яких йдеться про відповідність поведінки суддів і адвокатів таким характеристикам як тактовність, ввічливість, витримка й повага, стриманість і коректність.

Усі зазначені вимоги до поведінки суддів і адвокатів при здійсненні правосуддя є нічим іншим, як проявами втілення принципу взаємоповаги, що складає етичну основу взаємовідносин усіх учасників судового процесу. Як слушно зазначає О.З. Хотинська-Нор, «поважати один одного в судовому процесі для судді та адвоката означає шанобливо ставитися та гідно поводитися по відношенню один до одного при вчиненні процесуальних дій відповідно до існуючих у суспільстві правових норм, а також морально-етичних правил поведінки. Взаємодія адвоката та суду у судовому процесі на засадах взаємоповаги передбачає такий режим судового засідання, за якого спілкування, реалізація під час судового процесу своїх прав, виконання обов'язків, здійснення будь-яких процесуальних дій відбувається в контексті усвідомлення ними значимості обов'язків один одного, соціальної ролі кожного з них. ... прояви взаємоповаги між судом та адвокатом під час здійснення судочинства можуть бути різноманітними та полягати у: ввічливому зверненні один до одного; шанобливій і спокійній манері спілкування в судовому засіданні; тактовній та витриманій манері поводження; недопущенні зловживання своїми процесуальними правами; уникненні суперечок між собою та некоректних висловлювань на адресу один одного, тощо» [4].

Повністю поділяючи наведену думку, вважаємо за необхідне акцентувати увагу саме на етиці спілкування судді та адвоката у судовому процесі. Адже спілкування визначає ефективність взаємодії між людьми, а у контексті здійснення правосуддя – досягнення його мети – захисту прав та інтересів особи, реалізації основоположних засад судочинства – гласності, змагальності, диспозитивності, розумності строків розгляду справи тощо.

Спілкування судді та адвоката при здійсненні правосуддя є формальним, професійним (діловим) спілкуванням, яке нерозривно пов'язане з такими поняттями як культура мовлення та вербальний (мовний) етикет, що передбачають словниковий запас, стиль мови та манеру формулювань думки, які притаманні певній професійній спільноті, в нашому випадку – юридичній.

Так, наприклад, у судовому процесі існують історично сформовані стереотипи мовного звертання до суду, формалізовані у процесуальному законодавстві. Відповідно до ст. 125 ЦПК України, учасники справи, свідки, перекладачі, експерти, спеціалісти, а також інші присутні у судовому засіданні особи звертаються до суду словами «Ваша честь». Аналогічний припис закріплено також у ст. 199 ГПК України, ст. 197 КАС України та ст. 329 КПК України. Остання, крім цього, передбачає альтернативне звернення до суду, що виражається у мовному звороті «Шановний суд». Такі звернення підкреслюють суспільний авторитет суду, його визнання учасниками судового процесу, зокрема адвокатом.

Стосовно звернення до адвокатів, то спеціальних словесних конструкцій національне законодавство не передбачає. Зазвичай суддя, звертаючись до адвоката, використовує слова, що позначають його процесуальний статус, наприклад, «представник позивача», «представник відповідача», «захисник». Хоча, наприклад, у Франції до адвоката звертаються, використовуючи спеціальне слово «метр» (фр. «*maître*»).

Спілкування судді та адвоката при здійсненні правосуддя, як різновид ділового спілкування, має свою мету – організацію та оптимізацію процесу здійснення правосуддя. У літературі виділяють два основні етико-психологічні принципи ділового спілкування, спрямовані на реалізацію його мети [5, с.55], інтерпретація яких у контексті нашого дослідження виглядатиме так:

(1) принцип створення умов для виявлення творчого потенціалу і професійних знань судді, адвоката, на основі якого можливого погоджувати їх особисті цілі із метою правосуддя;

(2) принцип повноважень і відповідальності, що регламентує професійне спілкування судді та адвоката в рамках їх професійних прав і обов'язків відповідно до професійного статусу кожного, оцінку їх якостей і використання кваліфікації та досвіду.

Справді, професійні ролі судді та адвоката у спілкуванні під час здійснення правосуддя накладають певні обмеження, або навпаки дають можливість розкрити певні професійні таланти, до яких спонукає професія. Недаремно, наприклад, ораторську майстерність розглядають як необхідний для успішності адвоката навик. Хоча і тут існує тонка грань, на яку звертав увагу відомий метр Молло, зазначаючи, що: «бити на витонченість, на дотепність – значить бути неприродним, ображати істину, ні на крок не наближаючись до красномовства. Останнє досягається не розумом; воно нероздільно з істиною: обидва виходять від серця» [6].

Водночас для судді манера його спілкування, висловлювання під час судового процесу повинна відрізнятися стриманістю, що зумовлено вимогами демонстрації його незалежності, безсторонності, неупередженості. Так, у Кодексі суддівської етики зазначається, що, здійснюючи правосуддя, суддя

повинен виявляти тактовність, ввічливість, витримку й повагу до учасників судового процесу та інших осіб (ст. 8); утримуватися від поведінки, будь-яких дій або висловлювань, що можуть призвести до виникнення сумнівів у рівності професійних суддів (ст. 10) [7]. Жодні слова судді, спрямовані до учасників судового процесу, не повинні бути витлумачені ними як такі, що дають підстави засумніватися в об'єктивності судді.

У підсумку необхідно підкреслити, що етика спілкування судді та адвоката в судовому процесі є визначальною умовою утвердження авторитету правосуддя в суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Висновок КРЕС № 16 (2013) про відносини між суддями та адвокатами від 15.11.2013. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/58F4A4DD76AACFD0C2257D87004971A6](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/58F4A4DD76AACFD0C2257D87004971A6).
2. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19.05.2006: Резолюція Економічної та Соціальної Ради ООН 27.07.2006 № 2006/23. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67#top
3. Кодекс поведінки європейських адвокатів від 01.10.1988. URL: [https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ\(ukr\).pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ(ukr).pdf)
4. Хотинська-Нор О.З. Деонтологічні засади взаємодії адвоката та суду в процесі здійснення судочинства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2018. Вип. 51. Т.2. С.161-164.
5. Етика ділового спілкування: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Л. П. Харченко, Я. І. Юрків. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 507 с.
6. Молло М. Правила адвокатской профессии во Франции. Москва: Издание Н.П. Шубинского, 1894. 98 с.
7. Кодекс суддівської етики: затверджений XI черговим з'їздом суддів України 22.02.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>.

Науковий керівник: проректор Академії адвокатури України, доктор юридичних наук, доцент ***Бірюкова Аліна Миколаївна***